

ACC. NR. 4415

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Skåne Upptecknat av: Helga Persson
Härad: Luggude Adress: Box 208 Höör, Tel 551.
Socken: Kågeröd Berättat av: Fabrikör Winberg
Uppteckningsår: 1934 Född år 1848 i Lund.

Uppteckningen rör : I.Garvning av hudar. (sid.1-3).

Garvning av hudar.Garvning av
hudar.

Garvning av hudar tillgick till en del på ett annat sätt förr ^{än} ~~sen~~ nu. Sagesmannen, som under många år utövat garveriyrket, omtalar hur garvningen av hudar och skinn förr i världen gick till och här följer denna skildring.

När hudarna kommit till garveriet skulle de först s.k. "blodträckas", varmed menades, att de skulle blötläggas så att blodet, som satt kvar i huden, skulle dragas ur. För den skull blötlades de i stora kar där de lågo i åtta dagar, under vilken tid ombyte av vatten ägde rum tre å fyra gånger. Hade man tillgång till rinnande vatten lades hudarna i detta och fästes så, att de ej följde med strömmen. Vid denna blötläggning lågo de ej i vattnet mera än fyra dagar.

Efter blötläggningen toges de upp och lades i kar med ett djup av minst tre alnar. Första gången de lades ned i dessa, lades köttsidorna nedför. Vid denna nedläggning beströddes hudarna med kalk. När de legat så en tid skulle de "slås upp" och när de lades ned igen

skulle hårsidan ligga nedåt. Vid omplaceringen av hudarna bytades kal-
ken och i denna lösning skulle de ligga en månad.

När de tagits upp från kalklösningen skulle de "håras",
varmed menades, att håret skarpades bort med ett s.k. hårjärn, och se-
dan skrapade man köttssidan med skarpa järn så, att man kom ned till
kärnan av huden.

När detta var gjort skulle hudarna i den s.k. "pyren",
vilken bestod av hönsgödsel uppblötad i vatten. I denna lågo de i åtta
dagar, varefter de togos upp och spolades med vatten och härefter skra-
pades de med en mycket skarp skrapkniv, så att de blevo släta och fina
och efter denna procedur, lades de i ekluten i stora kar med en bland-
ning av malen ekbark och vatten. När hudarna togod upp från denna lut,
skulle de stötas och detta arbete tillgick så att ~~hudarna~~ lades upp
på stora bord ~~och så bankades eller stöttes de med särskilda s.k.~~
~~med köttssidan uppåt,~~
stötjärn, tills allt köttet kom av, ty innan denna behandling försig-
gått kunde det hända att huden ej var riktigt befriad från ojämnheter.
När detta var gjort lades de upp till torkning och då de voro torra

lades de upp på stora storbord och arbetades ut och smordes. Vilde man ha svart skinn, arbetades svart färg in under bearbetningen på bordet, och sedan blev det olika beredning beroende var lädret skulle användas till.

I städerna köptes bark av bönderna (se Barkning. sagesm. A. Lundin, Ljunbyhed), men sagesmannen, som under många år utövat garveriyrket, hade ibland ~~xjätt~~ brukat köpa på rot stående ekskog och själv ordnat med barkningen. Priset varierade mellan 2,50, 3 $\frac{1}{4}$ kronor tunnan beroende på tillgång och efterfrågan. Vanligen gick priset ned då garvarna hade fyllt sitt behov av bark för året.

Landskap: Skåne Upptecknat av: Helga Persson
Härad: Luggude Adress: Höör
Socken: Kägeröd Berättat av: Gustaf Andersson,
Stenestad
Uppteckningsår: 1934 Född år i Kägeröd
mellan 60-70 år.

Uppteckningen rör : I. Vårsådden, (sid. 1-2) II. Höstplöjningen, (s. 3)
III. Spökerierna i Skaftarps skola, (s. 3-5) IV. Läsa bort råttor,
(s. 5), V. När norrmannen tog vargarna med sig, (s. 5-6) VI. Pale
genom lik, (s. 6-7), VII. Spöket på Knutstorp, (s. 8-9), VIII. Bäcka-
hästen i Björkebacka, (s. p-10), IX. Gärdesgång, (s. 10-11), X. När
kor och kvigor kalvat, XI. När jägaren sköt mjölkharen, (s. 12),
XII. När gumman förstörde vävlyckan, (s. 12-13), XIII. Julgubbar,
(s. 13).

Stam
Kungälv
Gård
1934

4415

1
I.

Maj 15 Kalle Persson
Kön
1800 1/2
60 2 7/8 år

Vårsådden.

Vårsådden.

Man hade vissa dagar då olika slags säd eller frö skulle sås. Sålunda omtalar sagesmannen, att man skulle så havre Eriksdagen den 18 maj, den 19 maj Potentiadagen skulle man sätta potatis och Urbanusdagen den 25 maj skulle man så korn.

Vid jordens beredning använde man träharvar. Dessa bestod av de s.k. bälarna, som utgjorde själva stommet på redskapet. I dessa voro hål borrade där träpålar, liknande tjuderpålar sattes i. De träribbor, som gingo på tvären och sammanhöllo bälarna kallades "slår". I ena hörnet av harven sattes en tråkrok, i vilket hammeldraget fästes och när så körningen började gick harven på sned. Detta gjorde, att jorden bereddes bättre i mitten, där de flesta pinnarna gingo fram och för den skull fick man köra över åkerna två gånger, detta kallades att "hara tvetingt" medan man sade, då man endast körde över en gång att de "hara entingt".

På våren bereddes jorden först med träharv då man ej hade

en s.k. "klös" en harv med järnpinnar och på senare tid järnstativ, en föregångare till den nuvarande kultivatorn. Då jorden var tillräckligt beredd skulle säden säas, och då detta var gjort, ärdes den ned med årdar i stället för att säas som nu harvas ned. Här efter körde man över med en s.k. slätharv, och därefter trumlades åkern med en trätrumla. Om denna ansågs för lätt lades stenar ovanpå.

De sädeslag, som mest odlades voro råg, korn och havre, vete odlades däremot endast ytterst sällan i dessa trakter. Kornet användes dels till malt för husbehov och dels lät man mala det till gryn och pannkaksmjöl.

Hästarna och julkakan.

När vårarbetet började skulle hästarna ha ett stycka av julbrödet, som för detta ändmål gömtes till dess. När hästarna voro förspända redskapet ute på åkern skulle man giva dem en bit av brödet innan man fick sätta i gång och köra, så troddes de bli starka och ut hålliga i vårarbetet. -----

Hästarna och
julkakan.

II.

Höstplöjningen.

På hösten då plöjningen skulle verkställas plöjde man åkern med en tråplog, på vilken en ^{stälad} "sock" (spets) av järn var påsatt. Även skivan eller välten var av järn, men för övrigt var hela plogen av trä, t. o. m. de s. k. "stårtana" plogstängerna med sina handtag voro av trä.

III.

Spökerierna i Skaftarps skola.

Sagesmannen omtalar att man trodde det spökade i en gammal skola i Skaftarp. Flera hade sett konstiga saker och en gång då hans far skulle köra till Hälsingborg med säd och enligt gängse sed anträdde färden på natten fick han då han kom ett stycke från nämnda skola, se denna helt upplyst i alla fönster, och det verkade, som man eldade i bakugnen. Vägen krökte, så skolan kom för en stund ur synhåll, men när han kom dit fram syntes vare sig eld eller rök och allt var tyst och lugnt.

En gång då byns ungdom var ute och roade sig tittade

de av nyfikenhet i fönstret, och fingo då se ^{en} en liten lampa stå i spiselkroken och brännde, trots att där ej fanns en människa i huset, ty där var ingen som vågade bo för där var aldrig ro.

Huset blev sedermera ribbet så att endast skorstenen återstod, men det oaktat såg det en gång ut, som där hade varit skorstenseld och det tycktes stå lågor högt över skorstenen.

Orsaken till spökerierna sades vara, att en gumma, som bodde i huset, skulle ha tagit pengar efter en död, så att släktingarna ej fingo något arv. Ett par släktingar från slätten kommo upp och skulle undersöka saken, men då de frågade henne hur det var fatt nekade hon till att ha tagit pengarna.

Vid avskedet sade den ene: "Är du fri så går du fri, men är du skyldig så skall det snart visa sig!" En kort tid efter blev gumman sjuk och dog, utan att ha lättat sitt samvete och från den dagen sades det spöka i huset, ty gumman hade gjort orätt och fick ej ro i sin grav.

Man trodde att släktingarna sökt hjälp hos Rantan i Arne-

lov och att det var hon som ordnat så för att visa att hon var skyl-
dig.

IV.

Läsa bort råttor.

Om man på en gård eller i ett hus plötsligt fingo en mängd
möss eller råttor trodde man, att någon illasinnad person hade sänt
dem på dem, och då gick det ej att utrota dem med vanliga medel. Där-
för vände man sig till en klok gumma eller gubbe för att få dem bort,
och det hände då att denne sade upp dem till avflyttning på en viss
bestämd dag och den dagen reste de också.

Läsa bort
råttor.

V.

När norrmanen togo vargarna med sig.

Sagesmannens far hade berättat, att en gång hade det kom-
mit vargar till Kågerödstrakten. Man var mycket rädd för den skada
och förfång de skulle göra, och man visste inte vad man skulle taga
sig till för att bli av med dem.

När norrman-
nen togo var-
garna med sig

Då kom en norrman till trakten och han erbjöd sig, att

Skåne
Kågeröds m.

Uppst. av Helga Persson
1934

6 4415

9
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

för en viss summa tag^a vargarna med sig uppåt landet. Varje matlag (gård),
lade samman sina skilling allt eftersom de hade råd, och då norrmannen
fått den summa man samlat, gick han sig väg och tog vargarna med sig,
så att de aldrig mera blevo synliga i trakten.

Innan han gick sin väg erbjöd han sig, att för en viss sum-
ma, även taga med sig råttor och möss, men det ansåg man sig ej ha råd
till. Detta ångrade man emellertid senare när dessa djur gjorde sig
alltför mycket påminnda. -----

VI.

Påle genom lik.

Sagesmannen sade sig ha hört, att man slog ned en ekepå-
le genom ett lik efter en självmördare eller någon person, som blivit
avdagatagen, och ej begravd i vigd jord. Detta var för att den ej skul-
le gå igen efter döden.

En berättelse om ett fall då brottslingen slagit en påle
genom liket hade sagesmannen hört berättas, men han mindes ej var hän-
delsen tilldragit sig. Hans far hade berättat därom, och den lyder så.

En dräng, som tjänade på en gård hade varit ute i skogen

Påle genom
lik.

långt från gården och skulle sätta en grind. Pigan skulle gå till honom med middag, men hon kom aldrig igen, och hon var och blev försvunnen utan att lämna minsta spår efter sig. Drängen sade sig ej hellre ha sett henne, men saken var den, att han av någon anledning slagit ihjäl henne och begravt liket under den ena grindstolpen, ~~vilken~~ han slagit tvärs igenom liket. Drängen blev ej misstänkt och han stannade kvar på gården ett år efter det ogärningen blivit begången.

Därefter reste han till utlandet och kom igen efter några år. Han besökte då den gård där han tjänat när han mördade pigan. Han blev kvarbjuden, att stanna över natten, och kom då att ligga i samma rum, som någon av husets folk. Under sömnen började han tala och sade bland annat, att det var konstigt, att de aldrig fått reda på att han slog ihjäl pigan, och att han gömt ~~den~~ ^{liket} under grindstolpen. Personen, som låg i samma rum hörde vad han sade, en undersökning igångsattes och man fann skelettet efter den försvunna pigan. Drängen blev anklagad och han fick ~~sitt straff.~~ ^{sitt straff.}

På ~~den~~ ^{den} hade han slagit igenom liket för att hon ej skulle gå igen efter döden.

Spöket på Knutstorp.

På Knutstorps herresäte i närheten av Kågeröd skall det enligt sägesmannens uppgift ha spökat, och han omtalar, att en gammal väktare vid namn Steen berättat, att den s.k. Tränkeporten var särskilt farlig att passera. Vid sin nattliga väktarrond hade han en liten hund med sig. Ibland sprang denna utan vidare genom porten och då var där ingenting, men ibland kom han tillbaka och strök sig gnällande uppåt honom och då var där något spökeri i närheten.

Det tunga lasset.

En person körde en gång mellan Knutstorp och Träneröd med två hästar och i det närmaste tom vagn. Då han kommit ett stycke förbi ~~vid det s.k. Urtasträdet~~ Knutstorp började hästarna plötsligt att draga, som om de hade ett mycket tungt lass, och de tycktes knappt orka med lasset. När han kom hem voro hästarna alldeles svetta, så han trodde säkert, att han råkat ut för något slags spökeri.

Spökgrisen.

En gång gick en person på natten över bron vid Bågelsång

mellan Knutstorp och Kågeröd, då han plötsligt blev överfallen av en gris, som sprang efter honom och grymtade. Han sprang fram och tillbaka vid en gärdsgård, som han försökte komma över för att kunna klättra upp i en björk i närheten, men det lyckades ej, ty grisen var hack i häl efter honom. Slutligen sprang han snett över fältet och kom bort till Fågelsångs trädgård, men då var grisen försvunnen och nu trodde han alldeles säkert, att han råkat ut för spöke.

Flickan som fick örfilen.

Flickan som
fick örfilen.

Två flickor gingo en gång i sällskap på ovannämnda bro. När de kommo mitt på bron fick den ena plötsligt en rungande örfil på den ena kinden utan att någon mänsklig varelse syntes till, med undantag av hennes sällskap, men då de gingo i allsämja tilldelade hon ej slaget. Efter den dagen blev flickan sjuk och allt håret gick av henne och man trodde allmänt, att hon råkat ut för spöke.

VIII.

Bäckhästen i Björkebacka.

Bäckhästen i
Björkebacka.

Ovanstående ställe låg i Kågeröd och var underlydande

Knutstorp. På denna gård drev bäckhästen sitt spel alldeles förfärligt och sagesmannen omtalar, stt en gång då en ko skulle kalva, förvandlade han sig till en kalv och låg bakom kon. Då stallet var dåligt och dragigt och det var kallt, tog man kalven i en korg och bar honom in i stugan så att han ej skulle frysa.

En av karlarna i huset gick bort och skulle undersöka av vad kön kalven var, men då sprang han upp och skrattade hemskt och försvann och då visste man, att det var bäckhästen. Det omtals vidare, att han drev sitt spel så svårt i den gården, att man sökte en klok för att bli av med honom. -----

IX.

Gärdesgång.

Innan kreaturen släpptes ut på bete samlades alla gubbarna i byalaget hos åldermanneⁿ för att gå gärdesgång och se efter, så att stängslet till den gemensamma fäladen var^v ordning. Var detta ej fallet skulle var och en laga sin del av gärdesgården, ty denna var uppdelad mellan varje hemmansägare i byn, och var och en var skyldig att laga sin del av gärdesgården tills kreaturen skulle släppas ut

Gärdesgång.

på det gemensamma betet. När gärdsgången var fullbordad samlades man till gemensamt gille hos äldermannen.

Då djuern skulle släppas gingo de gemensamt på fäladen utan någon som passade dem. Man tog hem djuren varje morgon vid mjölkningsdags och sedan fingo de stå inne i stallet tills vid fyratiden på eftermiddagen, då de åter mjölkades och sedan släpptes ut på bete. Korna visste vanligen själv när tiden var inne och kommo självmant till den s.k. "fädröften" där de hämtades av sina respektive ägare.

För att kunna skilja på ungdjuren märktes dessa med ett järn där ägarnas bomärke var ingraverat.

X.

När kor och kvigor kalvat.

I sägesmannens hem skulle en ko, som kalvat, ha s.k. "barnleja". Denna bestod av, att moran i gården gav den en blandning av lite malt, lite svavel och kryddor samt lite bröd (vanl. fingo de anis). Detta fingo de för att de skulle bli friska samt fort bli rena.

Kvigor som kalvat första gång

När kor och
kvigor kalvat

Kvigor som
kalvat

ett hane
jägare
Kloster
1848

4415

ut

Mt. Adya
1848 i Lund
Minberg

15
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

skulle mjölkas i skalet av ~~ett~~ ägg en kyckling värpt första gång.

Detta skulle man sedan ge kon och sagesmannen trodde, att kon skulle äta skalet också. Genom detta förfaringssätt skulle ingen trollkärning kunna få makt med den och ingen s, k, mjölkhare kunna mjölka den.

XI.

När jägaren sköt mjölkharen.

En jägare var en gång ute och jagade på Kloveröds ägor. Då fick han syn på en hare och då han kom i håll sköt han. Han såg att det tog för haren flögo omkring, men det oaktat sprang han. Då tog jägaren en silverknapp från sin skjorta och sköt med denna, och då blev haren liggande, men när jägaren skulle taga upp bytet befanns det vara en arm ur en skinnpås och fyra pinnar. När han såg detta förstod han, att det var en mjölkhare han skjutit.

XII.

När gumman förstörde vävlyckan.

En piga på Lökahus i Skaftarp satt en gång och vävde och det gick raskt undan, för hon var duktig till att väva. Under tiden

När jägaren
sköt mjölkha-
ren.

När gumman
förstörde väv
lyckan.

hon vävde kom en gumma från Rovehuset på besök, och innan hon gick hem gick hon bort till väven och tog i trådarna, under det hon sade till moran på gården: "De va en flink piga du har te å väva!" När gumman sedan hade gått och kommit ut på gården, började väven att krångla och gå snett, trådarna trasslade sig och sletos och det var omöjligt att väva. Slutligen måste man klippa ned väven och solva om och man ^{var} fullt och fast övertygad om, att det var gumman, som hade förstört vävlyckan.

XIII.

Julgubbar.

Julgubbar.

I Kägerödstraketen brukade man kläda ut julgubbar av halm och sätta dem på trappan och så ^{bars} de omkring i hela byn.

XIV.